

УДК: 378.14

ОБГРУНТУВАННЯ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ПРАЦЯХ ЗАРУБІЖНИХ НАУКОВЦІВ

**кандидат педагогічних наук, доцент, старший науковий співробітник,
Дебич М. А.,**

**кандидат наук з державного управління, доцент, старший науковий
співробітник, Сікорська І. М.**

Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України,
Україна, Київ

Проблема інтернаціоналізації вищої освіти є ключовою темою досліджень зарубіжних науковців. Визначено, що вона включає в себе різні заходи міжнародного масштабу: мобільність студентів; міжнародний обмін студентами та залучення іноземних студентів; наукове співробітництво; зміцнення міжнародного змісту навчального плану; спільні або подвійні дипломи; мобільність персоналу; розвиток і наращування потенціалу проектів; інтернаціоналізацію вдома. Виокремлено чотири головні обґрунтування для інтернаціоналізації, а саме: політичні, економічно-фінансові, культурні (соціальні) і академічні. Підкреслено, що міжнародний досвід можна використати при розробці стратегії інтернаціоналізації вищої освіти України.

Ключові слова: мобільність, міжнародний вимір, спільні / подвійні дипломи, наукове співробітництво, зарубіжний досвід.

PhD, associate professor, senior researcher, Debych M. A., PhD, associate professor, senior researcher Sikorska I. M. Rationals internationalisation of higher

education in foreign scholars' studies/ Institute for Higher Education at the National Academy for Educational Sciences of Ukraine, Ukraine, Kyiv

The internationalization of higher education is a key topic for foreign scholars' studies. Various measures of international scope, namely: student mobility; students' international exchange and students recruitment; scientific cooperation; curriculum internationalisation; joint or double degrees; staff mobility; development and capacity building projects; internationalization at home are revealed. There are four main rationals for internationalization, namely political, economic and financial, cultural (social), and academic. International experience is of high value for development of the Ukrainian Strategy for internationalization.

Key words: mobility, international dimension, joint / double degrees, scientific cooperation, foreign experience.

Вступ. Інтернаціоналізація вищої освіти є одним з найважливіших напрямів політики для вищих навчальних закладів по всьому світу. Хоча університети є міжнародними за своєю природою, необхідність активізації якісної освітньої діяльності міжнародного характеру сприяла тому, що інтернаціоналізація стала областю досліджень та перебуває в центрі уваги дослідників, адміністраторів та осіб, що визначають політику.

Аналіз зарубіжних джерел засвідчив, що проблема інтернаціоналізації вищої освіти є ключовою у дослідженнях Джейн Найт та Ханса де Віта.

Зауважимо, що професор Джейн Найт (Торонто, Канада) та професор Ханс де Віт (Амстердам, Голландія) займаються дослідженнями в галузі міжнародного аспекту вищої освіти на інституційному, національному, регіональному і міжнародному рівнях. Їх професійний досвід і співробітництво з університетами, урядами та установами ООН в багатьох країнах світу дозволили їм розвинути порівняльний і міжнародний погляд на дослідження, викладання і політичну діяльність. Вони є авторами численних

публікацій з питань концепцій і стратегій інтернаціоналізації, забезпечення якості, інституційного управління, торгівлі освітніми послугами, освітніх центрів та транскордонної освіти. У 2013 році Джейн Найт нагороджена медаллю Гілберта, засновника Universitas 21, за внесок в інтернаціоналізацію вищої освіти.

Ханс де Віт обіймає посаду директора Центру інтернаціоналізації вищої освіти Католицького університету Sacro Cuore (Мілан, Італія), є співредактором журналу досліджень в галузі міжнародної освіти Асоціації досліджень міжнародної освіти та Видавничої групи SAGE (Нідерланди).

Мета статті – проаналізувати науковий доробок Джейн Найт та Ханса де Віта з метою використати цей досвід для розробки стратегії інтернаціоналізації вищої освіти України.

Виклад основного матеріалу статті.

За словами де Віт, обґрунтування (англійською – rational) служить тим засобом, що відповідає на питання чому вищі навчальні заклади беруть участь в заходах з інтернаціоналізації [1].

При аналізі мотивування, важливо мати на увазі, що кілька зацікавлених сторін (від державного та приватного секторів або сектор освіти), які впливають на вищі навчальні заклади, мають вплив на відбір обґрунтувань інтернаціоналізації для ВНЗ. Кожний вищий навчальний заклад вирішує сам, як саме займатися міжнародною діяльністю. Більшість університетів, особливо в «розвинутому світі» почала планувати це стратегічно.

В рамках освітнього сектора необхідно виокремити три підгрупи: інституційний рівень, академічний та студенти [2]. Ці підгрупи мають свої власні обґрунтування для інтернаціоналізації. Оскільки ці підгрупи взаємодіють між собою, їх обґрунтування можуть перетинатися, що призводить до комбінації або зміни напряму обґрунтувань інтернаціоналізації. Дж. Найт пояснює, що обґрунтування, яким

університети вирішили слідувати, пов'язані з факторами, які залежать від місії, учнів, викладачів, географічного положення, джерел фінансування, рівня ресурсів, орієнтації на місцеві, національні та міжнародні інтереси [3].

Інтернаціоналізація вищої освіти включає в себе різні заходи міжнародного масштабу, що здійснюються вищими навчальними закладами. Характери цих видів діяльності різняться в залежності від інститутів, країн і культур. Багато дослідників класифікували їх в різних тематичних областях. Один з найбільш повних внесків у цю тему було зроблено німецькими дослідниками Кемом і Тайлером, які акцентували на наступному:

- Мобільність студентів і викладачів.
- Взаємний вплив систем вищої освіти.
- Інтернаціоналізація сутності викладання, навчання і досліджень.
- Інституційні стратегії інтернаціоналізації.
- Обмін досвідом.
- Співпраця і конкуренція.
- Національні та наднаціональні політики щодо міжнародного аспекту вищої освіти [4].

В опитуванні, проведеному Міжнародною асоціацією університетів у 2009 році, яке охоплювало 115 країн, інституційні пріоритети щодо інтернаціоналізації за результатами дослідження визначаються наступним:

- Мобільність студентів.
- Міжнародний обмін студентами та залучення іноземних студентів.
- Наукове співробітництво.
- Зміцнення міжнародного змісту навчального плану.
- Спільні або подвійні дипломи.
- Мобільність для викладачів / співробітників.
- Розвиток і нарощування потенціалу проектів.
- Інтернаціоналізація вдома [5].

Для того, щоб зрозуміти, чому всі вищі навчальні заклади, як правило, прагнуть до інтернаціоналізації, вкрай важливо дослідити обґрунтування інтернаціоналізації та її аспекти. Обґрунтування можна охарактеризувати як мотивацію для інтеграції міжнародного аспекту в галузі вищої освіти. Як зазначив Ханс де Віт, треба знайти відповідь на питання «чому» [6, с.8]. Аналізуючи публікації останніх кількох років, присвячених питанням «чому», можна побачити чотири головні обґрунтування для інтернаціоналізації, визначені Джейн Найт і Ханс де Вітом: політичні, економічно-фінансові, культурні (соціальні) й академічні .

У 2004 році Найт розділила дві групи на чотири окремі обґрунтування:

- Економічне – основане на економічному зростанні й конкурентоспроможності, ринку праці й фінансових стимулах для установ та урядів.
- Політичне – іноземна політика, національна безпека, технічна допомога, мир і взаємне розуміння, національна та регіональна ідентичність.
- Соціально-культурне – національна культурна ідентичність, міжкультурне розуміння, розвиток громадянства, соціальний та суспільний розвиток.
- Академічне – міжнародний аспект наукових досліджень і викладання, розширення академічного горизонту, організаційне будівництво, профіль і статус, підвищення якості й міжнародні академічні стандарти [7].

Обґрунтування є рушійною силою для пояснення того, чому країна, сектор, установа або фізична особа хоче вкладати кошти в інтернаціоналізацію. Обґрунтування знаходять своє відображення в політиці та програмах, які розробляються й в кінцевому підсумку реалізуються. Таким чином, вони допомагають визначити переваги або очікувані результати від зусиль з впровадження інтернаціоналізації. Без чіткого набору обґрунтувань,

який має супроводжуватися стратегією, набором цілей, планом і системою моніторингу – процес інтернаціоналізації часто є лише реактивною і фрагментарною відповіддю на переважну кількість міжнародних можливостей. Важливо дивитися на цінності, які формують мотивування і які можуть бути стартом для деяких з основних змін і очікувань інтернаціоналізації [8]. Важливо, що для того, щоб очолити процес інтернаціоналізації, повинно існувати чітке і логічне обґрунтування. Хоча Ульріх Тайлер сказав це більше, ніж десять років тому, інтернаціоналізація досі перебуває в центрі уваги, особливо, коли ми дивимося на світ в цілому, де деякі країни недавно почали працювати в напрямку інтернаціоналізації своєї системи вищої освіти [9, с.18].

Цікаво подивитися, як обґрунтування інтернаціоналізації розвивалися протягом багатьох років відповідно до розробок галузі вищої освіти. Де Віт та Дж. Найт всебічно представили ці тенденції в своїх роботах. Ван дер Вейде [12], Девіс [13], Колен [14] з ними погоджуються у своїх дослідженнях та також дотримуються ідеї щодо розподілу обґрунтувань на чотири групи.

Таблиця Обґрунтування, які стимулюють інтернаціоналізацію [3, с. 23]

Обґрунтування	Рівень
1. Соціально-культурне	Національний рівень <ul style="list-style-type: none"> • Розвиток людських ресурсів • Стратегічні альянси Інституційний рівень <ul style="list-style-type: none"> • Міжнародний брендинг і профіль • Підвищення якості/ Міжнародні стандарти • Формування доходів • Розвиток студентів і викладачів • Стратегічні альянси • Виробництво знань
2. Політичне	
3. Економічне	
4. Академічне	

Цікаво відзначити тут результати глобальної доповіді Міжнародної асоціації університетів у 2005 році, в якій наступні обґрунтування інтернаціоналізації були виокремлені як найголовніші:

- На інституціональному рівні:

1. Підвищення міжнародних знань і міжкультурного взаєморозуміння студентів і викладачів

2. Зміцнення потенціалу в галузі досліджень і виробництва знань

- На національному рівні:

1. Підвищення науково-технічної та економічної конкурентоспроможності.

2. Розробка політичних, культурних, наукових та торговельних стратегічних альянсів [8].

Зрозуміло, що обґрунтування інтернаціоналізації в кінцевому підсумку будуть варіюватися в залежності від країни з урахуванням національних пріоритетів.

У 2009 році Міжнародна асоціація університетів провела ще одне глобальне дослідження з питань інтернаціоналізації вищої освіти. В результатах оголошено список пріоритетних обґрунтувань для інтернаціоналізації, а саме:

- Готовність студентів.

- Навчальний план і якість.

- Профіль університету і репутація.

- Дослідження і виробництво знань [5].

Джейн Найт та де Віт у своїх дослідженнях [1,2,3,6] розмежували обґрунтування на національному та на інституціональному рівні.

А. ПОЛІТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ

Повертаючись до основ політичної мотивації для інтернаціоналізації, можна звернутись до епохи колонізації, яка послідувала за другою світовою війною. Кожна з домінуючих держав на той час хотіла нав'язати свою систему вищої освіти для своїх колоній. У процесі розвитку нації - держави і епохи

колоніальної експансії, політичні обґрунтування ставали все більш і більш сучасними. Відтворюючи європейську модель вищої освіти в колоніях в Північній і Південній Америці, Африці та Азії, європейські країни шукали політичної, культурної, економічної та академічної домінантності [1]. В даний час, політичні міркування мають абсолютно різні функції, тому що світ став свідком значних змін протягом останніх декількох десятиліть. Розвинені, а також непромислові та бідні країни (наприклад, країни Африки і Близького Сходу) мають свої власні політичні обґрунтування для інтернаціоналізації. Ці обґрунтування мають свою специфіку, таку як політичні системи, стратегії і інституції.

Політичні обґрунтування діляться на наступні аспекти:

1. Зовнішня політика.

Цей аргумент, як пропонує де Віт, вважає співпрацю в галузі освіти однією з форм дипломатичних інвестицій в майбутні політичні відносини. В першу чергу, надання стипендій вважається способом наділення стипендіатів знаннями щодо приймаючої країни, а також розумінням її політичної системи, культури та цінностей. Вищу освіту можна використати у зовнішній політиці цієї країни в освітньому співробітництві, а також можна ініціювати співробітництво з країнами, з якими відсутні дружні стосунки.

2. Національна безпека.

Це тісно пов'язано з попереднім обґрунтуванням і було очевидно, в період 1960-1980х років, протягом якого конфлікт між двома основними державами світу був абсолютно очевидним. Негативні ефекти на процес інтернаціоналізації освіти були визначені після терактів у вересня 2001 року. Сполучені Штати обмежили доступ іноземних студентів до своїх університетів, особливо з деяких країн.

3. Мир і взаєморозуміння.

де Віт говорить, що інтернаціоналізація з ідеологічних причин сприяє реалізації миру і взаєморозуміння, оскільки мобільність є одним з основних

аспектів інтернаціоналізації, обмін студентами, персоналом, програмами, знаннями та інформацією є прикладом цього. Ця концепція передбачає, що кожна «спільнота» допомагатиме людям, які приходять з інших середовищ зрозуміти «іншого» та врешті-решт, прийняти його. Просування ідей миру і взаєморозуміння має особливе місце у процесі інтернаціоналізації.

4. Національна ідентичність.

Найт і де Віт виявили, що посилення національної ідентичності є одним з аспектів політичних обґрунтувань для інтернаціоналізації вищої освіти [6, с.23-27].

5. Регіональна ідентичність

Це обґрунтування широко присутнє в європейському вимірі, в програмах Європейського Союзу. Це відноситься до будь-якої країни в межах свого регіону в залежності від характеру і сили зв'язків із сусідніми країнами. До сьогоднішнього часу, тільки континентальна Європа може сказати про якісну та сильну освітню сферу, особливо з впровадженням Болонського процесу.

Б. ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ

Економічні підґрунтя пов'язане з довгостроковими економічними наслідками, де інтернаціоналізація вищої освіти розглядається в якості внеску в кваліфіковані людські ресурси, необхідні для міжнародної конкурентоспроможності нації, і де іноземні випускники розглядаються як ключі до торговельних відносин країни. По-друге, це – прямі економічні вигоди, наприклад, інституційний дохід і чистий економічний ефект від іноземних студентів.

1. Економічне зростання і конкурентоспроможність.

Інтернаціоналізація вищої освіти має позитивний вплив на багато промислових і технологічних секторів і, відповідно, сприятиме економічному зростанню країн.

2. Ринок праці.

Сучасний ринок праці є ринком, який виходить за рамки національних кордонів, де компетентні й кваліфіковані люди мають ширші можливості для досягнення вищих посад. Чим більше міжнародним в результаті глобалізації економіки ринок праці стає, тим більше випускник повинен конкурувати з людьми з інших країн і тим більше він/вона повинен працювати в міжнародному середовищі [2].

3. Фінансові стимули для установ та урядів.

Фінансові стимули можна розглядати з двох точок зору. Для розвинених країн тільки ті, які стягують з іноземних студентів плату, матимуть фінансові мотиви (наприклад, Великобританія). Для країн, які не стягують ніякої плати, вони не утворюють обґрунтувань (наприклад, Німеччина).

С. КУЛЬТУРНІ Й СОЦІАЛЬНІ ОБҐРУНТУВАННЯ

Збереження і розвиток національної культури поряд з повагою і розумінням інших культур є сильною мотивацією для інтернаціоналізації. Визнання культурного і етнічного розмаїття всередині і між країнами розглядається як сильне обґрунтування для інтернаціоналізації у системі освіти нації [6, с. 11]. Викладачі та вчені можуть бути саме тими людьми, які можуть успішно мати справу з культурними відмінностями. Це - відповідальність університету розвивати здатність розуміти, цінувати і артикулювати реальність взаємозалежності між країнами і готувати викладачів, співробітників і студентів для функціонування в міжнародному та міжкультурному контексті. Міжкультурні та комунікативні навички є одними з найбільш затребуваних в будь-якій спробі побудови зв'язку між культурами. Такого роду навички можуть бути вивчені і заохочуватися тільки, якщо вони є в контакті з іншими культурами. Набуття цих навичок мають бути інтегровані в академічну або навчальну програму.

Соціальні обґрунтування підкреслюють важливість інтернаціоналізації для людини, зокрема студента. У зв'язку з цією точкою зору, Найт говорить

про те, що існує необхідність в поліпшенні міжкультурного взаєморозуміння і спілкування. Підготовка випускників, які мають глибокі знання і базові навички в міжкультурних відносинах і комунікаціях, розглядається багатьма вченими як одне з найсильніших обґрунтувань для інтернаціоналізації [6, с.17].

Д. АКАДЕМІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ

Академічне обґрунтування безпосередньо пов'язане із розширенням навчального процесу і досягнення передового досвіду в галузі наукових досліджень і наукової діяльності [7]. Говорячи про всі ці аспекти вищої освіти, стає необхідним розділити академічні мотивування на наступні:

1. Забезпечення міжнародного виміру для наукових досліджень і викладання: дослідження і навчання, які отримали міжнародний вимір, та ймовірніше більш кращої якості.

2. Розширення академічного горизонту:

Досліджувальні, навчальні, адміністративні, наукові та управлінські горизонти б розширюються й покращуються з урахуванням міжнародного досвіду.

3. Інституційне будівництво.

Інтернаціоналізація може зміцнити основні структури і діяльність установи, і може дозволити ініціативи, які не були б можливими на основі залучення тільки місцевих ресурсів і/або досвіду. Не існує країни, яка залежить виключно від своїх власних ресурсів для виробництва знань. Таким чином, міжнародне співробітництво є способом обміну знаннями, експорту-імпорту знань.

4. Профіль і статус.

Для багатьох університетів, і особливо в країнах, що розвиваються, вступ до міжнародних мереж, співпраця з відомими міжнародними університетами є способом поліпшити свій профіль та покращити свій імідж. Для університетів

з високорозвинених країн, інтернаціоналізація – це конкуренція і отримання місця в міжнародних списках рейтингу.

5. Підвищення якості.

Якість необхідно інтернаціоналізувати і інтернаціоналізація необхідна, щоб вчитися якісно.

6. Міжнародні академічні стандарти.

Дотримання міжнародних академічних стандартів є способом для вищих навчальних закладів відповідати прийнятим національним та міжнародним стандартам та отримувати визнання на міжнародній арені.

Висновки. Інтернаціоналізація стала невід’ємним компонентом вищої освіти. Вона існувала на практиці задовго до того, як термін інтернаціоналізація з’явився в науковому обіході. В епоху глобалізації, в умовах ускладнень сьогоденного світу з усіма його розбіжностями і конфліктами, інтернаціоналізація отримала додатковий сенс і функції. Її можна охарактеризувати як каталізатор в організації міжнародної діяльності у вищих навчальних закладах задля виховання громадян світу, які зможуть працювати в інтеркультурному середовищі.

Інтернаціоналізація також має свої власні політичні та культурні виміри, які відіграють, значну роль в розвитку нових форм надання вищої освіти. Політичні та культурні виміри інтернаціоналізації також можна охарактеризувати як «інтерполітичні» й «інтеркультурні», оскільки освіта з її міжнародною складовою, як правило, не бачить меж і перестрибує через них, якщо вони існують.

Література:

1. de Wit, H. *Changing Rationales for the Internationalization of Higher Education. In Internationalization of Higher Education: An Institutional Perspective. Bucharest: UNESCO. 2000*

2. *de Wit, H. Internationalization of Higher Education in the United States of America and Europe, A Historical, Comparative, and Conceptual Analysis. London: Greenwood Press. 2002*
3. *Knight, J. Internationalization remodeled: Definitions, Approaches, and Rationales. Journal of Studies in International Education. - 2004 – Vol. 8, - No*
4. *1 - pp. 5-31.*
5. *Kehm, B. and Teichler, U. Research on Internationalization in Higher Education. Handbook of Internationalization of European Higher Education. Berlin: EUA, ACA, and RAABE. 2010.*
6. *International Association of Universities (IAU). Initial Results: 2009 IAU Global Survey Report on Internationalization of Higher Education. IAU.*
7. *Knight, J. Internationalization of higher education: A Conceptual Framework. In J. Knight & H. de Wit (Eds) Internationalization of Higher Education in Asia Pacific Countries. Amsterdam: European Association for International Education. 1997.*
8. *Knight, J. Issues and Trends in Internationalization: A Comparative Perspective. In A New World of Knowledge, Canadian Universities and Globalization. Canada: IDRC. 1999. Retrieved from: http://www.idrc.ca/en/ev-9400-201-1-DO_TOPIC.html#begining.*
9. *International Association of Universities (IAU). Global Survey Report. Internationalization of Higher Education: New Directions, New Challenges. Prepared by Jane Knight. IAU. 2005*
10. *Teichler, U. Internationalization as a Challenge for Higher Education in Europe. Tertiary Education and Management. 1999. – pp. 5-23.*
11. *Welch, A.R. & Denman, B. (1997) Internationalization of Higher Education: Retrospect and Prospect. Forum of Education. – 1997 - pp. 14–29.*

12. van der Wende, M. *Missing links: The Relationship Between National Policies for Internationalization and those for Higher Education in General. In T. Kalvermark & M. van der Wende (Eds.), National policies for the internationalization of higher education in Europe. Stockholm: Hogskoleverket Studies, National Agency for Higher Education. 1997*
13. Davies, J. *A European Agenda for Change for Higher Education in the XXIst Century: Comparative Analysis of Twenty Institutional Case Studies. CRE-action. 1997. – pp. 47-92.*
14. Coelen, R. *The Development of an Institutional Internationalization Strategy. Handbook of Internationalization of European Higher Education. Berlin: EUA, ACA, and RAABE. 2008*